

Critics - Point

Φίλιπ Γκλάς: Ά(κ)χενατόν, 3πρακτη
«όπερα», λέει: βασανιστήριο, βραχνᾶς
καὶ ἔμπαιγμός 210', ἀπὸ τῆ...«Μέτ»!

29/2019.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ

«ΣΚΑΤΑ!». Μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπιφώνημα, ἀνοίξε ἡ αὐλαία τοῦ
θεατρικοῦ ἔργου *Ubu Roi* (γαλλ. Ὁ Βασιληᾶς Ὑμπύ), τοῦ Ἀλφρέντ
Ζαρρύ [Alfred Jarry, 1873-1907] στὸ παρισινὸ Théâtre de l'Œuvre,
10 Δεκεμβρίου 1896. Σήμερα πολλοὶ τὸ θεωροῦν πρόδρομο τοῦ
μοντερνισμοῦ, τοῦ ντανταϊσμοῦ, τοῦ σουρρεαλισμοῦ καὶ τοῦ θεάτρου τοῦ
παραλόγου, ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἐνδιαφέρουν ἐδῶ. Ἡ λέξη ¹, πολὺ πιὸ εὐήγη
ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸ γαλλικὸ τῆς ἀντίστοιχο *merdes*, συνοψίζει ἀκριβῶς 1)
καὶ τὴν κριτικὴ μου ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τοῦ ἀνεβάσματός τοῦ
πανάθλιου κατὰ Φίλιπ Γκλάς Ἀ(κ)χενατόν στὴ Μετροπόλιταν Νέας
Ἰόρκης (περίοδος 2019-2020) καὶ 2) γιὰ ἐκφράσω τὴ λύσσα μου γιὰ τὰ
δύο 45λεπτα διαλείμματα, (ἀπὸ ἓνα μετὰ τριῶν πράξεων), μόνο καὶ
μόνο γιὰ νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ἀμερικάνη λυρική-κολορατούρα-
μεσόφωνο Τζόυς ΝτιΝτονάτο [Joyce DiDonato, οἰκ. ἐπώνυμο
Flaherty], σὲ ρόλο ἀμερικανιστὶ χαζοχαρούμενης κονφερανσιέ πού

¹ Πόσο διαφορετικὰ θὰ ἤχησε ὅταν, ὡς λέγεται, τὴν ξεφώνισε ἀπελπισμένος ὁ
στρατηγὸς *Cambonne*, στὸ πεδίο τῆς Μάχης τοῦ Βατερλώ, τὸ 1815, πρὸς
τοὺς Ἄγγλους πού τὸν καλοῦσαν νὰ παραδοθεῖ, τὸ ἐπισημαίνει ὁ μεγάλος Βίκτωρ
Ἰγνὸ [Victor Hugo], συγκρίνοντάς την μάλιστα μὲ τὴ *Μασσαλιώτιδα*!

παίρνει ακόμη βλακωδέστερες συνεντεύξεις από όλους, μά όλους τούς συντελεστές τών παραστάσεων: οί όποιοι, φυσικά δέ μπορούν νά εκφράσουν άπλές έστω έπιφυλάξεις για τó όποιο έργο, τήν διδασκαλία του, τó ρόλο τους κ.λπ. Καί νά παρακολουθείς τó κατασκευάσμα τού Γκλάς όχι στή λεγομένη αίθουσα Τριάντη αλλά στήν αίθουσα Σκαλκώτα (στριμωχτές σειρές καθισμάτων και αναρίθμητα σκαλοπάτια, τήν καθιστούν άκρως επικίνδυνη για ΑΜΕΑ, κατάρα στον «άρχιτέκτονα» που τήν έχτισε). Έτσι, αποφάσισα νά μήν ξαναπαροκολουθήσω άναμεταδόσεις τής Μετροπόλιταν. Μήν έχοντας συνηθέστατα ένστάσεις για τίς μουσικές διδασκαλίες, καταξιωμένων, έργων, γιατί νά κρίνω συχνά άμφιλεγόμενες σκηνοθεσίες τους; Έφεξής περιορίζομαι στις κρίσεις νεοτάτων έργων έστω ύφιστάμενος τίς μ... άν όχι τού συνθέτου, άσφαλώς τής Ντι-Ντονάτο ή τών κατά περίστασιν αντικαταστατών-τριών της. Καί σκεφτείτε πώς τó έμεσμα τού Γκλάς, διαρκεί 135', δηλ. 2 ώρες και 15'. 85 λεπτά ζωής τελείως χαμένα. (135' μουσική + 90' μπλά-μπλά = 220'!).

* * *

ΤΟ «ΣΥΝΘΕΤΗ», γνώριζα και αποτίμησα όπως τού άξιζε (στό πολιτιστικό ένθετο τής έφ. Ημερησία «6η Ημέρα», τευχ. αρ. 21, Σάβ.-Κυρ. 31 Ίουλ.-1 Αύγ. 1999, σελ. 13. Τότε, έπί κεφαλής ιδίου συγκροτηματος, ó Γκλάς έπισκεπτόταν τήν Ελλάδα επανειλημμένα. Στίς 21.7.99 είχε παρουσιάσει στό Φεστιβάλ Αθηνών τó κυριολεκτικώς τερατούργημά του, Τέρατα Θείας (;!) Χάριτος, που δέν άντεξα πάνω από 60'. Έφυγα μετά μία ώρα περίπου. Έδω, αρχίζω, όπως πάντα, με τήν «ταυτότητα» τού νέου έργου:

ΓΚΛΑΣ, ΦΙΛΙΠ [Glass, Philip.. άμερικανός, γ. Βαλτιμόρη. 31 Ίαν. 1937]: *Άκχενατόν* ή *Άκχενατέν* [Akhenaton ή Akhenaten]. όπερα, 3 πράξεις, κείμ. Γκλάς σέ συνεργασία με τούς Shalom Goldman, Robert Israel, Richard Riddell (φωτισμοί) και Jerome Robbins² (1918-1998). Παγκόσμια α'. έκτ. Κρατικό Θέατρο Στουτγάρδης, 24 Μαρτίου 1984. Ο *Άκχενατόν* είναι ή 3η από τίς 14 όπερες που έγραψεν ó Γκλάς ως τó 2013: μαζί με τήν 1η, τόν *Αίνσταϊν* στήν

² Διάσημος μέν χορογράφος, άλλ' άγνωστος στους πολλούς ως βρωμερός χαφιές, που κάρφωσε στήν Έπιτροπή Αντιαμερικανικών Ένεργειών, τού περιβόητου γερου-σιαστου Τζόζεφ Μάκ Κάρθυ, 10 άτομα ως κομμουνιστές!

πλάζ [*Einstein on the Beach*, 1975-76) πού, όπως λέγεται, «καλύπτει» τὸ θέμα «Ἐπιστήμη» καὶ τὴν 2η, *Σατυαγκράχα* [*Satyagraha*, μὲ ἥρωα τὸ Μαχάτμα Γκάντι, 1978-79] πού «καλύπτει» τὸ θέμα «Πολιτική»], ὁλοκληρώνει τὴ λεγομένη «τριλογία» του μὲ τὸ θέμα «Θρησκεία»...

Ὅμως, ὡς τὸ 2014 ὁ Γκλὰς εἶχε γράψει καὶ 14 ὄπερες δωματίου, ἐξ' ὧν ἡ 11η ἦταν τὰ *Τέρατα τῆς Θείας Χάριτος*, πού δὲν ἀντέξεμε ὡς τὸ τέλος, τὸ 1999, 12 Συμφωνίες (1992-2019), 8 κουαρτέτα ἐγχόρδων καὶ δεκάδες, ἴσως ἑκατοντάδες ἄλλων ἔργων. Ἡ *διαρροϊκὴ* του παραγωγικότητα, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποσυνδεθεῖ, ἀπὸ τὴν ψυχοπαθολογικὴ ἀπλοϊκότητα τῆς προσεγγίσεώς του στὴ σύνθεση: ὁ Γκλὰς θεωρεῖται μέγας Ποντίφηξ τοῦ *μινιμαλισμοῦ* μὲ ἀποστόλους του τοὺς ἐπίσης Ἀμερικανούς (χρονολογικά) Τέρυ Ρίλεϋ [*Gerry Riley*, γ. 1935, ἀντὶ ἐργογραφίας..., δισκογραφία 31 δίσκων βινυλλίου καὶ CD], Λὰ Μόντε Θόρντον Γιάνγκ [*La Monte Thornton Young*, 1935], μὲ γενειάδα καὶ κότσο ὀρθοδόξου ρασοφόρου, Στήβ Ράιχ, [*Steve Reich* γ. 1936] καὶ Τζὼν Ἄνταμς (*John Adams* γ. 1947)—μᾶς κουβάλησε τὴν ὄπερά του *Ὁ Νέξον στὴν Κίνα*, ὁ ἀλήστου μνήμης λυρικός ἀρχηγὸς Στέανος Λαζαρίδης (1942-2010).

Ἀποσαφηνίζω ὅ,τι χαρακτηρίσα «ψυχοπαθολογικὴ ἀπλοϊκότητα» τοῦ *μινιμαλισμοῦ*, γεννήματος-θρέμματος τοῦ ψευδοπολιτιστικοῦ *marketing* τῶν καιρῶν: ἂν πολὺ λιγότερο ἢ ἀτονικότητα καὶ πολὺ περισσότερο τὰ ἐπακόλουθά της, (δωδεκαφθογγισμὸς καὶ ἰδίως «καθολικὸς σειραϊσμός») κυρίως μὲ τὸν νεοπλασματικὸ καὶ ὅλως ἀναφομοιώσιμο σὲ φυσιολογικοὺς χρόνους, πολλαπλασιασμὸ τῶν μουσικῶν παραμέτρων καὶ προτάσεών του, ἀποδιώχνουν πῦξ καὶ λάξ ἀκόμη καὶ τὸν εὐνοϊκότερα διατεθειμένον ἀκροατὴ, ὁ *μινιμαλισμὸς*, στοὺς ἀντίποδες του, πετυχαίνει... τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἀποτέλεσμα μὲ τὴν ἀκράϊαν ἔνδεια καὶ νηπιακὴν ἀπλοϊκότητα τῶν μουσικῶν μέσων ποῦ μετέρχεται: Ἐεχάστε ἀρμονίες, ἀντιστίξεις, μορφολογίες. Βρίσκεστε σὲ φτωχοσύμπαντα, ὅπου ἀκόμη καὶ ὁ ἐλάσσων τρόπος καταντᾶ πολυτέλεια, ὅπου ἐπαναλαμβάνονται ὅσο τραβᾶ ἡ ψυχὴ τοῦ αὐτουργοῦ (οὐδὲ κατὰ διάνοιαν συνθέτου), ρυθμικὰ ὀστινάτι καὶ ἀκκομπανιαμέντι, πάνω σὲ ἐλάχιστους φθόγγους «προετοιμάζοντας» τάχατες κάποιαν ἔστω ὑποτυπώδη μελωδία, πού δὲν ἔρχεται σχεδὸν ποτέ. Ἡ μουσικὴ μοιάζει ἔτσι μὲ ἀποσακχαρωμένη τσίκλα (ἀγγλ. *chewing gum*) πού φτύνεις μετὰ ἓνα λεπτὸ μασήματος. Ἀντὶ τοῦ

Ἀκχενατόν, ἥρως τῆς ὄπερας μποροῦσε νὰ εἶναι οἰαδήποτε ἱστορική (ἢ καὶ μή...) μορφή ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ ὡς τὸ Μαρτίνο Λούθηρο καὶ ἀπὸ Βολταῖρο μέχρι τὸν ἐξωλέστατο Γκορμπατσώφ. Ἀρκεῖ ὁ βίος τους νὰ μὴν εἶναι δραματικός, διότι ἡ δραματικότης θέλει... μουσική! Καὶ οὔτε ὁ Ἄϊνστάϊν εἶναι δραματικὴ μορφή, οὔτε ὁ γλυκύτατος Μαχάτμα Γκάντι, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὶς δύο πρῶτες ὄπερες τῆς «τριλογίας Γκλάς»³. (Κοντολογίς τὸ λεξιλόγιο τοῦ μινιμαλισμοῦ θυμίζει νήπιο: μάμ, κακά, νάνι, ἄτα, τσιτσι).

* * *

ΚΑΙ ΟΜΩΣ Ο ΑΚΧΕΝΑΤΟΝ εἶναι ἀπὸ τὶς μεγάλες μορφές τῆς πρώ-
ιμης παγκόσμιας ἱστορίας, πὺ γνωρίσαμε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ χάρι
στην ἀρχαιολογία. Ναι, ὑπῆρξε ἰδρυτὴς τῆς ἀρχαιότερης, ἃς ποῦμε «μο-
νοθεϊστικῆς», θρησκείας: ἀκόμη ὅμως καὶ ὁ ὅρος «μονοθεϊστικὴ» ἀμφι-
σβητεῖται διότι τίποτε δὲν ἀποδεικνύει ὅτι κατάργησε τοὺς ἄλλους θεοὺς,
χάριν τοῦ δικοῦ του θεοῦ Ἄτόν (Ἡλίου)⁴. Ναι, ἀπὸ πλῆθος γραπτῶν
μαρτυριῶν, προκύπτει ὅτι τὸ ἱερατεῖο τοῦ Ἄμμωνος, κάθε ἄλλο παρά...
εὐχαριστήθηκε ἀπὸ τὴν καινοτομία του. Ναι, διαδέχθηκε τὸν πατέρα του
Ἄμενχοτέπ 3ο (ἐξελλ. Ἀμένοφις 3ος) ὡς Ἄμενχοτέπ 4ος, ἀλλὰ τὸ 5ο ἀπὸ
τὰ 17 χρόνια τῆς βασιλείας τους, ἄλλαξε τὸ ὄνομά του Ἄμενχοτέπ (δηλ.
Ὁ Ἄμμων εἶναι εὐτυχής) 4ος σὲ Ἀκχενατόν (κατὰ προσέγγιση:
Εὐμενὴς πρὸς τὸν Ἄτόν). Ναι, τὸν ἴδιο χρόνο (περ. 1348 π.Χ.)
μετεγκαταστάθηκε ἀπὸ τὶς Θῆβες στὴ νέα του πρωτεύουσα Ἀκχετατόν
(δηλ. Ὅριζοντας τοῦ Ἄτόν), 300 χλ.μ. βορειότερα, τὴ σημερινή (Τέλ ἐλ)
Ἄμάρνα. Μετὰ τὸ θάνατό του (περ. 1336 π.Χ.), προσπάθησαν
(ἀνεπιτυχῶς) νὰ ἀπαλείψουν τὸ ὄνομά του καὶ νὰ καταλοιδορήσουν τὴ
μνήμη του. Ναι, ἡ ἀγαπημένη του σύζυγος (εἶχε καὶ ἄλλες!) ἦταν ἡ

³ Ἄραγε στὴ δευτέρα, γίνεται λόγος γιὰ τὴ σφαγὴ (400 νεκροί, ἐξ' ὧν βράφη
ὀλίγων μηνῶν, 1000 τραυματίες), στὶς 13.4.1919 ἐνὸς ἀόπλου πλήθους Ἰνδῶν
στὸ Ἀμριτσάρ, ἀπὸ τὰ ἐνστολα βρεταννικὰ κτήνη τοῦ ταξίαρχου Ρέτζιναλντ
Ντάϋερ (Reginald Dyer);

⁴ Προφανῶς στὸ τελευταῖο δημοσιευμένο βιβλίο του *Der Mann Moses und die
monotheistische Religion* [Ὁ ἄνθρωπος Μωϋσῆς καὶ ἡ μονοθεϊστικὴ θρησκεία]
ὁ πολὺς Ζήγκμουντ Φρόυντ [Sigmund Freud, 1856-1939], πιστεύει ὅτι ὁ
Μωϋσῆς, ἦταν ὄχι Ἑβραῖος ἀλλ' Αἰγύπτιος πὺ ὀλοκλήρωσε τὸ ἔργο τοῦ
Ἀκχενατόν. Ὅμως τὸ ἔργο αὐτὸ ἀμφισβητήθηκε ἴσως περισσότερο κάθε ἄλλου του.

ώραία Νεφερτίτι, με την οποία απέκτησε...6 κόρες—έντοπίσαμε ανάγλυφες απεικονίσεις του ζεύγους με τρεις! Πουθενά όμως, όπως ισχυρίζεται το λιμπρέτο (διάβολε χρειάζονται, βλέπετε. κάποιιοι...κόκκοι δραματικότητας), δεν είδαμε ότι απομονώθηκε στο παλάτι του με την οικογένειά του, ωθώντας το λαό να...έπαναστατήσει, να τον σκοτώσει και να αποκαταστήσει το ιερατείο του Άμμωνος. Αν κάποιος αναγνώστης γνωρίζει σχετικώς κάτι άλλο, κάθε διόρθωσή του είναι ευγνωμόνως δεκτή.

Από τη μουσική του έργου δε συγκρατήσαμε **ΤΙΠΟΤΕ!** Πρώτον και κυριότερον διότι...δεν υπήρχαν υπότιτλοι για τὰ..85% του κειμένου ! Ακόμη και ο χωρισμός του έργου σε σκηνές, δε γινόταν αντιληπτός με μέσα μουσικά, αλλά με...έπιγραφές, όπως του βωβού κινηματογράφου, που δεν προλαβαίναμε να σημειώσουμε. Το Διαδίκτυο μᾶς έσωσε: **Α' πράξη:** 1. Κηδεία Άμενχοτέπ 3ου. 2. Στέψη Άκχενατόν (άποχαυνωτικά χορωδιακά)... 3. Το Παράθυρο τῶν Έμφανίσεων, από όπου ο νέος Φαραώ, αναγγέλλει την ίδρυση νέας θρησκείας. **Β' Πράξη:** 4. Ο Ναός. 5. Άκχενατόν και Νεφερτίτι (πάντα άποχαυνωτική συνοδεία τριήχων). 6. Ύμνος στον Άτόν (άκρως νυσταλέος). **Γ' Πράξη:** 7. Η Οικογένεια. 8. Επίθεση και Πτώση. 9. Τα Έρείπια. 10. Επίλογος. Έπαναλαμβάνω: «μουσική» που ξεχνιέται αυτοστιγμεί.

Οί έρμηνευτές ήταν, όπως πάντοτε στη Μέτ, τέλειοι (Αυτό δά έλειπε: 349 \$, στοιχίζει το εισιτήριο! Με όλη μου τη φτώχεια, θα το σκεφτόμουν αν με πλήρωναν 3.500 \$ για να ξαναϊδῶ το τερατούργημα μέσα στην ίδια τη Μέτ !) Τα θερμότερα συγχαρητήριά μας, πρώτα απ' όλα στην άψογη στο συντονισμό όρχήστρας και φωνῶν άμερικανίδα άρχιμουσικό **Karen Kamensek** (γ. Σικάγο, 1970) που ντεμπουτάρισε στη Μέτ με την άλλοπρόσαλλη αυτή «παρτιτούρα.», τον κοντρατενόρο **Anthony Roth Costanzo** (Άκχενατόν), τη μαύρη μεσόφωνο **J'Nai Bridges** (Νεφερτίτι), την ισλανδή ύφίφωνο **Disella Larusdottir** (Βασίλισσα Τάι, μητέρα του Άκχενατόν), τον βαθύφωνο **Richard Bernstein** (Άι). τον tenόρο **Aaron Blake** (άρχιερέα του Άμμωνα) και το βαρύτονο **Will Liverman** (στρατηγὸ Χορεμχέμπ). Στο έργο σχεδόν δ εμφανίζεται ο γιός και διάδοχος του Άκχενατόν πασίγνωστος Τουταγχαμών (πέθανε 19 έτών μόλις: οί μούμιες πατέρα και γιοῦ πέρασαν από εξέταση **DNA**) αλλά οί διάδοχοί του Άι και Χορεμχέμπ. Έλλείψει ύποτίτλων, είδηση δέν πήρα τι γύρευαν στο έργο.

Τέλος σκηνοθεσία (Phelim McDermott, προφανώς έχων και τὸ γενικὸ πρόσταγμα καὶ τῶν ὑπολοίπων), σκηνικά (Tom Pye) κοστούμια (Kevin Pollard) φωτισμοί (Bruno Poet), χορογραφία (ἀλήθεια ὑπῆρχε; Sean Gandini). Πυρήνας τῆς σκηνοθεσίας τοῦ ἔργου σὲ ὅλη του τῆ διάρκεια ἦσαν 9 jongleurs (γαλλ. ὄρος, ἀμετάφραστος ἑλληνικά) ὅλος ἔσχετοι μὲ τὸ ἠχοδρώμενο· εἶδος ταχυδακτυλουργῶν, ἄς πούμε) σωστὸ ὀπτικὸ *Leitmotiv*, μὴ σημαῖνον τίποτε! καθένας τους κρατοῦσε ἀπὸ τρεῖς μικρὲς μπάλλες ἢ κορύνες πὺ πετοῦσε τῆ μία στὸν ἀέρα, χωρὶς ὅμως νὰ χάνει τὸν ἔλεγχο καὶ τῶν τριῶν. Ὅλοι φοροῦσαν ὀλόσωμες φόρμες μὲ ρόζ..φολίδες (ὑπαινίσσονταν κροκοδείλους τοῦ Νείλου:), καὶ προϊόντος τοῦ ἔργου φόρεσαν λευκὲς φουφούλες (ἢ...πάμπερς;) Κυρίαρχη ὀπτικὴ ἐντύπωση, παμμεγέθεις πορτοκαλόχρους ἠλιακὲς σφαῖρες, ἠλιοβασιλέμματα μᾶλλον παρὰ ἀνατολές. Γενικά, ὅσο πιὸ ἀδύνατη ἢ μουσικὴ, τόσο πιὸ φανταιζίστικο ἀγκομαχοῦσε νὰ φανεῖ τὸ θέαμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, πλὴν ἐξαιρέσεων, θύμιζαν...ἐξωγηῖνους. ἐνῶ ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος τοῦ Ἀκχενατὸν φοροῦσε ρεδιγκότα καὶ ψηλὸ καπέλλο... 19ου αἰῶνος (μ.Χ., φυσικά), πὺ στὴν κορυφὴ του φιγουράριζε ἀπειλητικότα- το...κρανίο. Ἡ ἐπίσημη περιβολὴ τοῦ Ἀκχενατὸν, θύμιζε τὴν μεγάλη Ἐλισάβετ Α΄ τῆς Ἀγγλίας (1533-1603): Γυναικεῖα ποδῆρης τουαλέτα περίτεχνα κεντημένη καὶ κοσμηματοποιικιλτη, πρόκληση γιὰ μιὰ μεγαλούπολη μὲ ἄγνωστο πόσους ἀστέγους, ὅσο καὶ τὸ εἰσιτήριο τῶν 349 \$. Ἀσύδοτες καπιτάλες, πὺ γεμίζετε λεφτὰ καὶ φήμη ἀνάξια, ἕνα 1000% ἀτάλαντο (τὸν Γκλάς) μὲ χαρακτηριστικὰ ἀναπέμποντα σὲ βιβλία τοῦ ἰταλοῦ ἐγκληματολόγου Τσέζαρε Λομπρόζο (Cesare Lom-broso, 1835-1909)! Οἱ παλαβομάρες του πῶς νὰ μὴ θυμίσουν τὴν ἑλληνικὴ παροιμία Ὁ τρελὸς μὲ τὴν τρελὰρα του γεμίζει τὴν κοιλάρα του; (ΜΜΕ, αἴθουσα Νίκος Σκαλκώτας, 30.11.2019).

Λέξεις: 1540.

